

**FELSEFEDEN İKTİSADA, İKTİSATTAN KRİZLERE, KRİZLERDEN DE
TÜRKİYE'YE DERSLER**

**FROM PHILOSOPHY TO ECONOMICS, FROM ECONOMICS TO CRISIS,
LESSONS FROM TURKEY TO CRISIS**

**ОТ ФИЛОСОФИИ К ЭКОНОМИКЕ, ОТ ЭКОНОМИКЕ НА КРИЗИС, УРОКИ
ИЗ ТУРЦИИ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА**

Fatih Volkan AYYILDIZ*

ÖZ

Bu çalışmada öncelikle ekonomik düşünce bir bütün olarak incelenmiş ve milattan önceki dönemlerden günümüze kadar kronolojik olarak araştırılmıştır. Bunu yapmadaki amaç ise tarihten günümüze insanların düşüncelerinin ekonomiyle nasıl bağdaştığını anlamaya yöneliktir. Uluslararası ticaretin arttığı 16. yüzyıldan itibaren iktisat tarihi, düşünce okulları perspektifinden incelenmiştir. 20. yüzyıl ve 21. yüzyılın ilk dönemlerinin ortak problemlerine değinilmiş ve sonuçları araştırılmıştır. Çalışma ile ilgili yapılmış literatür taramasına ek olarak konu ile ilgili oluşturulan grafik ve şekillerden hareketle, ana akım iktisadi düşüncelerin özellikle yakın tarihli krizleri açıklamada yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır. Bu bakış açısıyla, 2008 krizinden sonra önemi artan Hyman Minsky'nin düşünceleri ve finansal istikrarsızlık hipotezi yol haritasıyla bu çalışmada ayrıca küresel ve Türkiye kaynaklı bazı ekonomik verilere yer verilmiş, Türkiye'de bazı dinamiklerin aksadığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Düşünce, Post Keynesyen İktisat, Finansal İstikrarsızlık

ABSTRACT

In this study, the author investigate, firstly, the economic thought as a whole and its development through historical eras starting before Common Era to present day, chronologically. The aim of doing this, understand how people and their thoughts on economics interact each other. The economic history examined in the aspect of school of thoughts after the world trade is widened. The analysis will be related to common problems of the 20th century and the beginning of 21th century. In addition to the literature survey related to the study, it was concluded that the mainstream economic thoughts were inadequate especially to explain the recent crises with the help of the graphs and figures related to the subject. From this point of view, after the crisis of 2008, Hyman Minsky's thoughts and the financial instability hypothesis lead to this study, which also includes some global and Turkey economic data and it has been revealed that some of the dynamics in Turkey are not working.

Key Words: Economic Thought, Post Keynesian Economics, Financial Instability

* Öğretim Görevlisi, Ardahan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü,
fatihvolkanayyildiz@ardahan.edu.tr
10.17498/kdeniz.297842

АННОТАЦИЯ

В этом исследовании, автор исследования, во-первых, экономическая мысль в целом и ее развитие на основе исторических эпох, начиная до того эры до наших дней, в хронологическом порядке. Цель сделать это, понять, как люди и их мысли по экономике взаимодействуют друг с другом. Экономическая история рассматривается в аспекте школы мысли после мировой торговли анализ widened. The будет связано с общими проблемами 20-го века и в начале 21-го века. В дополнение к обзору литературы, связанный с исследованием, был сделан вывод о том, что основные экономические мысли были недостаточными, особенно для объяснения недавних кризисов с помощью графиков и цифр, относящихся к предмету. С этой точки зрения, после кризиса 2008 года, мысли Хаймана Мински и финансовая нестабильность гипотезы приводят к этому исследованию, которое также включает в себя некоторые глобальные и Турции экономические данные и было выявлено, что некоторые из динамики в Турции не работают.

Ключевые слова: экономическая мысль, посткейнсианский экономика, финансовая нестабильность

1.GİRİŞ

Bu çalışma, Türkiye ekonomisinden örneklerle finansal istikrarsızlık hipotezini açıklamaya çalışmakta olup, bu bağlamda önemli faktörlerinden biri olarak görülen süregelen açık ilişkisini üçüz açık hipotezi üzerinden inceleme amacıyla yapılmıştır. Ana akım düşünceler özellikle yakın tarihli krizleri açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu bakış açısıyla ve 2008 krizinden sonra önemi artan Hyman Minsky'nin düşünceleri ve finansal istikrarsızlık hipotezi yol haritasıyla bu çalışmada ayrıca, küresel ve Türkiye kaynaklı bazı ekonomik verilere yer verilmiş, özellikle dünyada Türkiye'de bazı dinamiklerin aksadığı ortaya konmuştur.

Türkiye için sorunların özellikle, son 15 yılda % 5 azalma gösteren tasarruf eksiğinde, doğalgaz ve kömür ithalatında ilk 10da olduğundan enerjide dışa bağımlılıkta ve özellikle bilgi teknolojilerinde geri kaldığından bazı kurumsal yapılarda olduğu öne sürülmüş, bunları desteklediği düşünülen kanıtlar öne sürülmüştür.

2.TEORİK ARKA PLAN

2.1.İktisadi Düşüncenin Doğuşu ve Felsefi Temelleri

İktisadi düşüncenin kökleri oldukça eski tarihlere dayanır. Genel olarak kabul gören başlangıcı Antik Yunanlar olup konuya dair iki eser göze çarpar. Bunlardan biri Ksenofon tarafından yazılan "Oeconomicus" bir diğeri ise Aristoteles tarafından kaleme alınan "Politics" adlı eserdir. Bu iki eser arasındaki temel fark, Aristoteles'in piyasa karşıtı görüşleri, Ksenofon'un ise tarımla iç içe olmasının avantajıyla marketi iyi tanması ve detaylı bir şekilde yorumlaması olmuştur (Swedberg, 2011:5).

Milattan önce 5. yüzyılda doğmuş ve özellikle Aristo'ya ilham olmuş bir diğeri Antik Yunan düşünürü ise Plato'dur. Plato'nun iktisadi düşünceye katkısı ise insanların uzmanlık geliştirmesinin faydaları üzerine olmuştur. Her ne kadar o bunu ideal şehir devletlerinin bir gerekliliği olarak görse de ilerleyen bölümde bahsedeceğimiz Adam Smith ise bu düşüncüyü iş bölümü teorisinde kullanmıştır (Foley, 1974:220).

Thomas Aquinas ise, Orta Çağ'da yaşamış bir filozof olup iktisadi düşüncüyü etkileyen tarihi kişiliklerden bir diğeri. Aquinas, Aristoteles ve Hristiyan öğretisini bir araya

getirerek bugün bilinen adıyla Skolastik düşüncenin temellerini atmış, Aristoteles gibi birçok alanda katkı sağlayarak bütün halinde bir felsefe yaratma amacı gütmüştür. İktisada en önemli katkısı “adil fiyat” olarak bilinen ne alıcıyı ne de satıcıyı zor durumda bırakacak bir fiyat kavramı olsa da yaşadığı dönemde Hristiyanlıkta bulunan faiz yasağı kavramının aktarımında da büyük rol oynamıştır (Hagan, 2012:1).

Aquinas’a ve Stokastik düşünceye göre “adil fiyat” kavramının ortaya çıkmasının tek yolu söz konusu malın alım satım sürecinde bulunan taraflar tarafından belirlenen metotlar çerçevesinde oluşmasıdır. Ortaya çıkan bu fiyatın adil olabilmesi için hem dolandırıcılıktan ve şiddetten uzak olması hem de tarafların bu fiyatı gönüllü olarak kabul etmiş olması gerekmektedir (Stamate, 2011:257).

Bundan neredeyse 5 yüzyıl sonra, Descartes’ın yaşadığımız dünyayı anlamlandırma yolunda kullandığı sayısal yöntemlerin varlığı hem oldukça farklı hem de zamanının ilerisindeydi. Adam Smith’in sunduğu “görünmez el” kavramı ve Descartes tarafından ortaya atılan ve “invisible effluvia” olarak bilinen iki cisim arasındaki çekimden bahseden arasındaki benzerlik arasında bir bağ olduğu düşünülebilir. (Courtemance, 2011:50)

Descartes’in, kendi katkıları dışında, modern felsefenin kurucusu olarak görülmesi, kendinden sonra gelecek filozof ve bilim adamlarına yaptığı katkıyı da gözler önüne sermektedir. Descartes’in, fikirlerine öncülük ettiği filozoflardan biri de hiç kuşkusuz Newton’dur.

Newton’un bilime en çok bilinen katkısı Evrensel Kütle Çekim Yasası’dır. Bu yasa tarihten günümüze birçok sosyal bilimde kullanılmışsa da içeriklerinden en bilineni Uluslararası Ticareti anlamlandırma da yardımcı olmaya çalışmış olan Çekim Modeli’dir. Bu model fizik de olduğu gibi iktisatta da basitçe cisimler arasındaki uzaklık ve çekim kuvveti arasında ters orantı kurmaktadır. İktisatta kullanıldığında bu durum yakın olan ülkeler için daha fazla ticaret hacmi anlamına gelmektedir. Elbette bu model 20. Yüzyılın ortalarına kadar ortaya çıkmamıştır. (Anderson, 2010:2).

İktisadi düşünceye katkısı olmuş bir diğer filozof olan John Locke ise doğa kanunu görüşleri ile birlikte bu düşünce akımına dâhil edilir. Locke’a göre insanlara eşit bir biçimde dünyayı sunan Tanrı’nın onlara aynı zamanda bu eşitlik içinde bir ayırım olarak akıllarını vermiştir (Geçit, 2014:11).

Merkantilistler arasında anılmakla birlikte John Locke, merkantilistler arasındaki ilk miktar kuramcısı olarak adlandırılmaktadır çünkü okuldaşları kendi dış ticaret doktrinleriyle bağdaştırmayı ve bir tutarlılık yaratmakta başarısız olmuşlardır (Viner, 1960:40).

2.2. 16. Yüzyıl’dan Büyük Buhrana İktisat Akımları

Para kavramının varlığı bu tarihlerin çok öncesine dayansa da 1500’lere kadar ticaret hacmi oldukça düşüktür. Bu dönemde üretilenler önce üretildiği toplumun içinde kullanılmaktadır ve bu durum bir piyasa oluşmasını engellemektedir. İktisadi düşünce okullarının bu döneme kadar bulunmama sebebi de temelde bundan kaynaklanmaktadır (Brue ve Grant, 2013:1).

Uluslararası ticaretinin asıl başladığı zaman periyodu ise 15. Yüzyılın bitip 16. yüzyılın başlamasına tekabül eder, bunun sebebi ise temelde coğrafi keşiflerin var olan piyasalarda hızlı bir büyümeye yol açmasıdır (Findlay ve O’Rourke, 2003:16).

Ticaretin önem kazandığı bu dönemde ortaya çıkan, ilk toplu iktisadi düşünce diyebileceğimiz kavram merkantilizmdir. Bu düşünce Avrupa’da 15. Yüzyılda ortaya çıkar

ve aynı zamanda külçecilik (bulyonizm) diye de anılır. Bunun sebebi özellikle merkantilizmin ilk aşamasında altın ve gümüş stoklarının bir ülkenin varlığını yansıttığına inanılmasıdır ve bu okul mensupları ihracatı ithalattan üstün tutarak bu stokları ülkede tutmayı hedefler. Bunun için sınırlayıcı politikalar geliştiren bazı ülkeler olduysa da, İspanya'nun ölüm cezası getirmesi bilinen en aşırı örnektir (Hunt, 2002:20).

Merkantilizmden sonra ortaya çıkan ve temelde bir tepki olarak doğsa da yine de bazı kavramlarından kaçamayan bir diğer akım da Fizyokrasi'dir. Bu iktisadi düşüncede kendisinden önceki akımın devlet düzenlemelerini açıkça eleştiren bir anlayış mevcuttur. Örneğin, üretimi devletin kapsamlı denetlemesine ve düzenlemesine bırakan merkantilistler, fizyokratlara göre, üretimde deneyimleme özgürlüğünü tamamen etkisiz hale getirmektedir. Özellikle devletin vergilendirme ve karlılıkla ilgili taraflı davranması bu düşüncenin oldukça tutulmasını sağlamıştır (Ekelund, Jr. ve Hébert, 2014:103).

Oldukça sıkı bir devlet idaresi düşüncesi ve buna bağlı vergilendirmeler, Fizyokratlar tarafından kırılmış ve bu akım etkisi 1929 yılına kadar sürecek olan Klasik Düşünceye öncülük etmiştir. Kurucusu Adam Smith tarafından 1776 yılında çıkarılan "Ulusların Zenginliği" kitabıyla bu akım egemen olmaya başlamıştır.

Bu noktadan sonra, daha önceki bölümde bahsettiğimiz felsefi ve bilimsel dayanaklar ve Newton'un çağına damga vurarak doğal kanunlara yaptığı vurgu, bu okulun temel dayanağı olmuştur. Adam Smith, piyasaları düzenleyen mekanizmayı tam olarak "güç" olarak adlandırmadıysa da, Newton'un bir yüz yıl önce ve Descartes'in ondan da önce bahsettiği görünmez bir güç olarak tanımlamasından etkilenmesi kaçınılmazdır (Brue ve Grant, 2013:49).

Bahsedilen bu anlayışlar, başta görünmez el olmak üzere serbest piyasa kavramı, sanayi devrimi tarımda makineleşme gibi hem üretimi hem nüfusu etkileyecek teknolojik gelişmeler, Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde büyük bir küreselleşmeye, malların, insanların, sermayenin ve fikirlerin kıtalar arasında kolayca hareket etmesine ortam sağlamıştır (Broadberry ve O'Rourke, 2010:6).

Ancak hem Birinci Dünya Savaşı'na kadar, her ne kadar sekteye uğrasa da savaştan sonra tekrar başlayan ve 1920'lere kadar artan kamu harcamaları ile istihdam sağlanması olumlu bir tablo çizmiş daha sonra meydana gelen durgunluk refah seviyesini düşürdüğünden, 1929'a gelindiğinde ise bu düzen bozulmuş ve büyük buhrana sebebiyet vermiştir. Keynes'in ortaya attığı temelde devlet müdahaleli ve talep taraflı yaklaşım bu krizi açıklamada etkili olmuştur (Bakırtaş ve Tekinşen 2004: 85).

Keynes bu krizin talep eksikliğine bağlı olduğunu savunurken, tüketimin azalmasının doğa olarak talebi azaltacağı ve var olan işgücü arzından daha az bir iş gücü talebi oluşmasının işsizliğe yol açacağından bahseder (Simpson, 2010: 2).

İşte böyle bir ortamda Keynes'in Genel Teorisi, sadece depresyon ekonomisini değil, onunla birlikte gelen işsizlik sorununu da tatmin edici bir şekilde analiz etmiştir. Bu şekilde, Klasik İktisadın serbest piyasa anlayışının getirdiği sorunlara da eleştiri niteliği taşımaktadır (Vaggi ve Groenewegen, 2003: 325).

2.3. Büyük Buhrandan Günümüze

Keynes'in bir önceki bölümde bahsedilen bu analizi 20.yüzyılın yarısı için en ilham verici önerilerden biriydi: Beklentileri öngörebilmek ve bunun sonucunda işleyen, istikrarlı bir piyasaya sahip olmak adına devlet müdahalesi gereklidir. 60'lara gelindiğinde ise bu durum vergi kesintileri ve artan devlet harcamalarıyla ortaya çıkmış, 70'lerin ortalarında ise

durağanlık ve ilk petrol fiyatları şokuyla Keynes'in devletçi politikalar yerini neo-liberalizme bırakmıştır (James, 2010:130).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, neredeyse 30 yıl boyunca, müdahaleci Keynesyen politikalar hâkimdir. Bu dönem aynı zamanda neo-keynesyen olarak da adlandırılan, mali ve para politikaların da karar alma sürecine dâhil edildiği bir dönem olarak da gösterilebilir. Ancak bu dönemde özellikle Amerika'da Taft-Hartley Anlaşması gibi, devlet düzenlemelerine karşı neo-liberal yani serbest piyasa yanlısı yaklaşımlar da gündeme gelmiştir. (Palley, 2004:3)

Keynesyen politikaların etkisinin azalmaya başladığı ve 1973 OPEC krizi öncesi dahi sabit döviz kuru gibi politikaların yok olmaya yüz tuttuğu ve son olarak 1971'de terk edilen bu dönemde döviz kurunun akışının kontrolü bile bırakılmıştır. (Harvey, 2012:12)

Her ne kadar bu dönem ana akım olarak serbestleşmenin hüküm sürdüğü bir dönemse de ekonominin ana akımdan uzaklaşması olukça tartışılan bir konudur. Rasyonel, bencil bireylerin hareketlerinin ekonomiyi dengeye getirdiği anlayıştan yavaş yavaş uzaklaşıp ve bu dönemde amaca yönelik bireysel gelişim ve istikrar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu ana akımdan uzaklaşan birçok akım olduğu gibi bunlardan biri de post Keynesyen yaklaşımdır (Colander vd. 2004: 485). Bu yaklaşımda onlara göre oldukça göz ardı edilen finansal marketler ve bunun ekonomiye etkileridir.

Post Keynesyen İktisat, Keynes'in Genel Teorisine en çok sadık kalan okul olarak da adlandırılırken Minsky, Keynes'ten ilham alarak bize, yatırımların spekülasyona ve son olarak çöküşe yol açtığı bir finansal sistem resmeder. (Skidelsky, 2010: 42).

Keynesyen önemde artan refah, azalan işsizlik ve bu gibi olumlu ekonomik göstergeler, temel bazı ekonomik problemlerin çözüldüğüne dair sinyal olarak algılanmış ve bu başarı kurumların özellikle daha sonrasında sendikaların azalan etkisine bağlanmış ve aslında aynı düşüncenin sonu olmuştur. (Palley, 2004: 3)

20. ve 21. Yüzyılı etkisi altına alan krizlerin finansal marketlerin çöküşüyle başladığını iddia etmenin yanlış olmadığı bu durumda Minsky, ekonominin istikrarsızlığını açıklarken yatırımcı karakteristiklerini göz önünde bulundurur. Ona göre kapitalizm, doğası gereği döngüsel ve klasik görüşün iddia ettiği gibi dengeye gelmeye meyilli olmak zorunda değildir. Minsky, yaşadığımız dünyanın belirsizlikler dünyası olduğunu vurgularken, finansal yatırım araçları bazalı, ve spekülasyonun kaçınılmaz olduğunu vurgular. (Minsky, 1975: 75)

Yatırım aşamalarını üçe ayıran Minsky ilk aşamayı "Hedge" olarak adlandırmıştır ve bu durum, ekonominin yükselen, gelişen bir trend gösterdiği ilk dönemleri için geçerlidir. Bu durumda borçlanma ve borç verme ancak ve ancak hem faizin hem de belirlenen dönemde anaparanın ödeneceğinden emin olduğunda mümkün olan durumdur. İkinci aşama ise "Spekülatif" aşamadır ve borç verenlerin daha az temkinli olduğu dönemdir anaparanın geri ödemesi bu durumda garanti değildir (Şen ve Altay, 2009:167).

Son aşama ise Ponzi aşamasıdır ve bu yapıda faiz ödeme yükümlülüklerini gelir akışı ile eşleşmemektedir (Minsky, 1992, s.7). 2008 yılında Amerika'da olan ve krizde Wall Street'in rolünün gözler önüne serilmesine ön ayak olan Bernie Madoff olayı adı geçen Ponzi hilesine ve Minsky'nin bahsettiği üçüncü aşamaya oldukça benzemektedir. Bu kriz Minsky'nin finansal istikrarsızlık hipotezinin tekrar tartışılmasına sebep olmuştur.

2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ve gerek büyüme gerek işsizlik oranlarından görüldüğü üzere reel ekonomiyi de oldukça etkileyen bu finans krizi IMF

tarafından dünyanın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük durgunluğu olarak tanımlanırken, birçok ekonomist tarafından büyük buhrandan sonraki en büyük kriz olarak tanımlanmıştır. (Eigner ve Umlauf, 2014)

Ben Bernanke ise 2008 Finansal Krizini büyük buhranı da içine katarak en kötü kriz saymıştır. Krugman, Büyük Durgunluk (Great Recession) ve Büyük Buhran (Great Depression) karşılaştırıldığına, ilkinin üretimi izafi olarak daha az etkilediğini ancak immesinden yola çıkarak yaşananın “yarım” bir büyük buhran olduğundan bahseder. (Krugman, 2009)

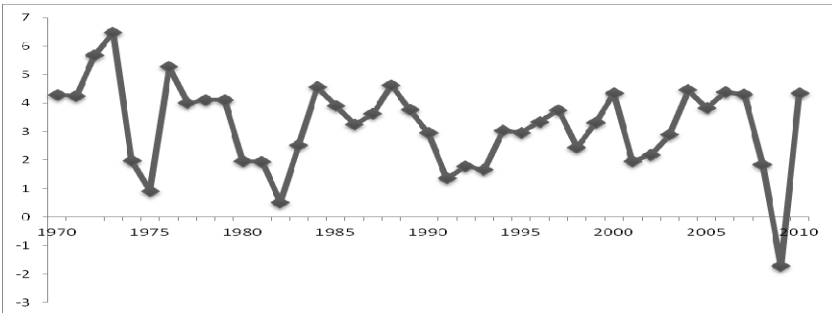
Hangisinin etkisinin daha büyük olduğu tartışmaya açık olsa da bu iki krizin benzerliklerini görmek kaçınılmazdır. Büyük Buhran ve Büyük Durgunluğun ortak özelliklerinden bir diğeri de hızlı bir büyümeyi takip eden bir duraksama ve problemlerin baş göstermeye başladığı bir dönemin varlığıdır. (WWI, Mortgage) (Aiginger, 2010: 3)

Bu kriz öncesi hızlı büyüme, 1920'lerde genelde Amerika kaynaklı kredi patlaması iken, 2004'te daha küreseldir. Büyük Buhran dönemindeki gerek reel gerek finansal piyasaların entegrasyonu şimdi olana göre oldukça az olduğundan 2008 krizinin etkisi oldukça yoğun hissedilmiştir. Artan finansal kırılganlıklar günümüzde daha fazla olsa da 1929'da küresel olarak var olan ekonomik olumsuzluklar terazinin diğer tarafını oluşturmaktaydı (Helbing, 2009)

Ancak, bir diğer farklılık olarak 1929'da krizin ilk yılında düşen hisse fiyatları 2008 krizine göre oldukça yavaş değişmiştir. Ancak ticaret 1929a göre oldukça hızlı düşmüş, mali ve para politikaları sadece Amerika'da değil tüm ülkelerde daha güçlü olarak uygulanmıştır. (Almunia vd. 2009)

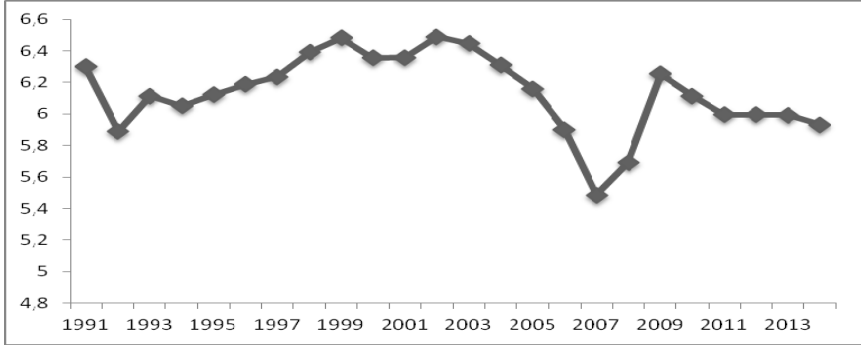
Kriz sonrası ekonomik tabloda özel sektör ve küresel ekonomi, finansal kırılganlık ve ısrarla sürdürülmek istenen market mekanizmaları tarafından saldırı altında olup küresel ekonominin borçlu bir şekilde varlığını sürdürmesine ve talep azlığı çekmesine sebep olmaktadır. Krizin aşılması ve istikrarı, ikinci dünya savaşı sonrası olduğu gibi, doğru politikalar ve doğru ekonomik yapılanmayla mümkün olabilirken yanlış olanlar ise 1930'lara tekrar dönmemize sebep olur ve 2008 yaralı ve riskli bir ekonomi bırakmıştır. Her ne kadar Büyük Buhran olması politikalarla engellenmiş olsa da krize sebep olan etkenler hala oradadır (Palley, 2012: 3).

2008 krizinin ekonomik göstergelere yansımaları ise aşağıdaki grafiklerde görmek mümkündür.

Kaynak: WorldBank

Şekil 1.Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyüme Oranları, Dünya Ortalaması, 1970-2010

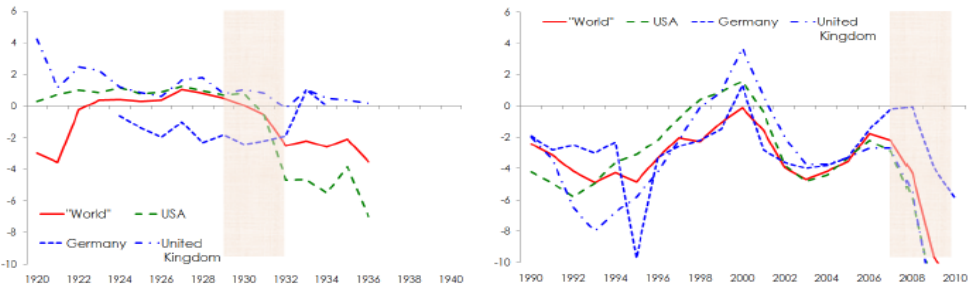
Kaynak: WorldBank

Şekil 2.İşsizlik Oranları, 1991-2014, ILO Tahminleri, Dünya Ortalaması

2.4.Dünya Ekonomisinden Türkiye'ye Dersler

Minsky kapitalist kalkınmada finansın rolünü her zaman önemsemiş ve finansal düzenlemelerin önemini savunmuştur. Büyük finansal krizlerin seyrekliğini ise devletin rolüyle açıklamıştır. Savaş sonrası dönemde özellikle Amerika'da güçlenen devlet politikaları 1929 krizinin olduğu dönemle, 2008 arasındaki en büyük farkı oluşturur (King, 2013:489). 2008 krizinde yaşanan ise, bazı kaynaklarca "Minsky Anı" diye adlandırılan ani farkındalık sonrası gelen çöküş olarak nitelendirilmiştir. (BBC, 24 Mart 2014) Öyleyse hem finansal istikrarda devletin rolünü bu noktada saptamak çok da yanlış değildir. Aşağıdaki tabloda her iki krizin öncesinde var olan bütçe açıklarının bir karşılaştırması yer almış ve en çok etkilenen seçilmiş ülkeler ile (Almanya, Germany; Amerika, USA; İngiltere, United Kingdom) dünya ortalaması (World) verilmiştir.

Görüldüğü üzere özellikle 2008 krizi öncesi bütçe açıklarının ala var olsa da kapanmaya başladığı gözlemlenmiş bu durum sadece sıkı bütçe politikasının değil, iç ve dış tasarruflarının bir entegrasyonunun ülkenin ekonomik durumunu açıklamada daha anlamlı olabileceği sorusu akla gelmiştir.

Kaynak: AINGGER, K. (2010). The Great Recession vs. the Great Depression: Stylized facts on siblings that were given different foster parents. Economics: The Open-Access, *Open-Assessment E-Journal*, 3.

Şekil 3.Bütçe Fazlası/Açığı 1929 ve 2008 Krizi Karşılaştırılması

Bu yüzdendir ki son yıllarda özel yatırımlar ve tasarrufları içeren üçüz açık hipotezi oldukça gelişmiştir. Bu hipotez basitçe, bütçe dengesi yatırım tasarruf dengesi ve cari denge arasında bir ilişki kurar. Buna bağlı olarak hükümet bütçe açığını ve yatırım tasarruf açığını

cari açıkla kapatır. Bir diğer açıdan yurtiçi dengesizliğine yurtdışı dengesizliği eşlik eder denilebilir.

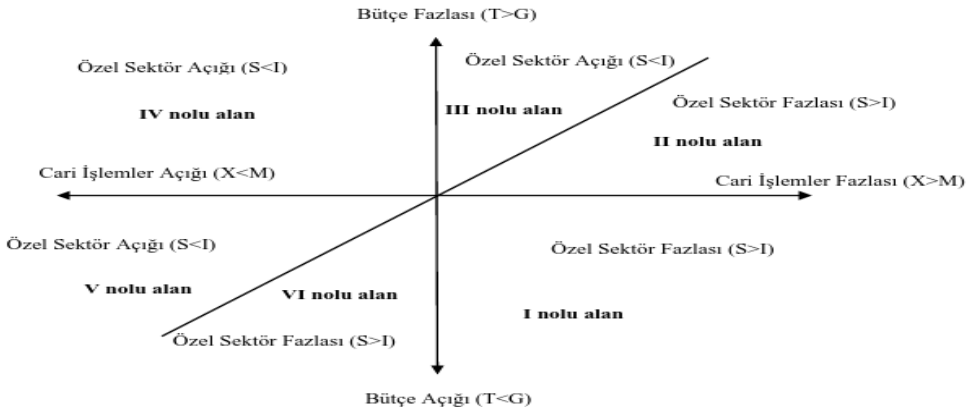
Keynesyen gelir ve harcama görüşlerine göre, bütçe açıkları vergi kesintilerinin ya da vergi arka planı olmadan artan hükümet harcamalarının genişleyen bir politika sonucu doğurduğundan bahseder (çarpan etkisi). Artan gayri safi milli hasıla sonuç olarak ithalatların artmasına ve cari açığa sebep olur. Keynesyen bakış açısı bu yönüyle bütçe açıklarının cari açığa artan etkisini açığa çıkarır (Çoban ve Balıkcıoğlu, 2016:272).

Yani bazı ülkelerin yatırım tasarruf eşitliği bulunmadığından bu açık sermaye birikimi noktasında zorunlu sermaye mallarının ithali için gereken ödemeler nedeniyle karşılaştıkları dış ticaret açığıyla kapanmaktadır. Böylece bütçe açığındaki artış faizlerdeki artışlar üzerinden sermaye akımına sebep olmaktadır. (Tülümce, 2013:168)

Üçüz açık hipotezi; ikiz açık hipotezinden türeyerek iktisadi açıkların iç dinamiklerinin (tasarruf ve bütçe) dış dinamiklerin (cari) birbirine eşit olması durumudur ve denklemi şu şekildedir. $(S-I) + (T-G) = (X-M)$

Bu üç yönlü ilişki güçlü makroekonomik politikalar üretmeye ve bu politikalarla istikrar sağlanabilecek alternatifler aranmasına yardımcı olur. Ayrıca sürekli devam eden açıkların makroekonomik istikrarı etkilediği de bilinmektedir. Bütçe açığı bir sonraki nesilleri geri ödeme yüküyle baş başa bırakabileceği gibi cari açık para stoklarını azaltarak iktisadi krizi tetikleyebilir. İkisi aynı anda olduğunda ise uzun süreli kalkınma trendini olumsuz yönde etkiler. (Şen ve Kaya, 2016:6)

Bu dinamiği özetlersek; kamunun açık vermesi eğer dış ticaret kısıtı yoksa o ülkenin kamu harcamalarının artmasına ve ulusal tasarruf oranının düşmesine neden olur. Bu durum devletin faizi arttırıcı yönde bir politika uygulamasının işareti sayılmaktadır. Aşağıdaki grafikte ise, bütçe ve cari açık, finansal istikrarın ön plana çıkmasıyla tabloya eklenen yatırım ve tasarruf dengesi ile birlikte oluşabilecek matematiksel durumlar ortaya konulmuştur.

Kaynak: Robert Parenteau. "On Fiscal Correctness and Animal Sacrifices (Leading the PIIGS to Slaughter, Part I)" Parenteau, 2010.

Şekil 4. Bütçe açığı

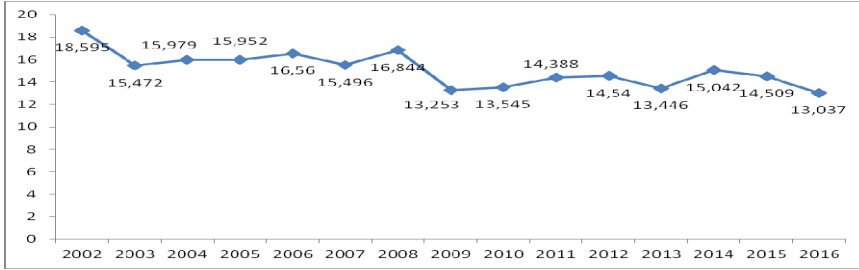
Bu tabloya göre ülkeler gösterdiği açık ya da fazlaya göre belirli bölgelere düşmektedir. Örneğin bir ülkenin her üç türde de açığı varsa ülke V nolu bölgede bulunmaktadır denir. Post Keynesyen bir istikrar gösterge aracı olan Akım Stok

Uyumundan bahsedilme sebebi ise her açığın açıkladığı türün stok değişkeniyle ilgili de bilgi veriyor oluşudur.

Bir ülkede tasarruf ve yatırım dengesi reel faiz oranıyla belirlenir. Reel faizin ise denge durumundan düşük olması yatırım oranlarının tasarruf oranlarından daha büyük olmasına ve cari açığa yol açar. Eğer aynı faiz oranında tasarruf eğilimi artarsa ise yurt dışı fon ihtiyacını azaltarak cari açığı düşürür. O halde temelde kilit olan tasarruf davranışının değişimi emeklilik reformuyla ve aşırı borçlanmanın engellenmesiyle olacaktır. (TCMB, 2015 Tasarruf – Yatırım Dinamikleri Ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri)

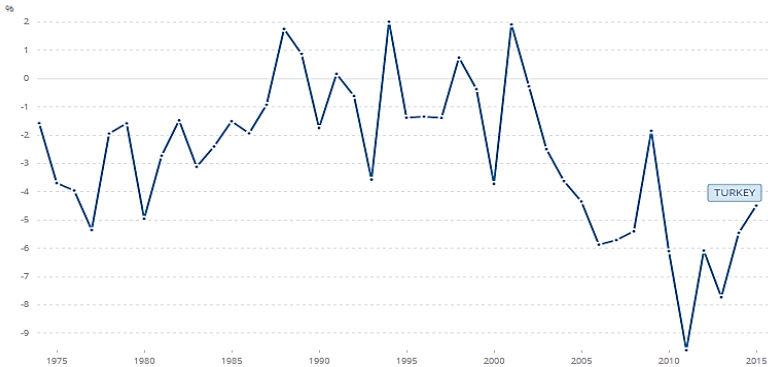
Türkiye örneği içinse, var olan cari açık ve tasarruf açığı göz önünde bulundurulduğunda belli bir süre bütçe açığı vermesi uygun olacaktır. Hükümetin uygulamakta olduğu sıkı bütçe politikasının ülkemizin içinde bulunduğu iktisadi yapıya merhem olmak yerine iktisadi olumsuzluklara neden olacağını bununla birlikte uygulamaya konacak zorunlu BES uygulamasının ise ülkemizin iktisadi gerçeklerine uygun olacağını belirtmek gerekir.

O halde, ülkeyi finansal istikrarsızlığa sürükleyen cari açığın önlenmesinde bütçe dengesi yerine tasarruf dengesine önem verilmesi ve bunu yatırımların artırılması yerine tasarrufların artırılması yönünde teşviklerle yapılması büyük önem taşımaktadır. Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin tasarruf oranları verilmiş, ve 2014 yılından bu yana azalan bir trend göstermiş, IMF 2016 beklentisi ise %13 civarında kalmıştır. Bu rakamla Türkiye IMF'de verisi bulunan 168 ülke arasında 128. sırada yer almaktadır.

Kaynak: IMF

Şekil 5.Tasarruf Oranları

Kaynak: WorldBank

Şekil 6.Cari Açık, Türkiye (1975-2015)

Türkiye’de enerjide dışa bağımlılık sorununu cari açığın oluşmasında belirleyici etkenlerden bir diğeridir. Türkiye’nin enerji dışa bağımlılığını gözler önüne sermek adına bu sıralamalar anlamlı olacaktır. Türkiye Doğal gaz ithalatında Dünya beşincisi, Petrol ithalatında Dünya on üçüncüsü, Kömür ithalatında Dünya sekizincisi ve Petrol koku ithalatında ise Dünya dördüncüsü olarak yer almaktadır. (Türkiye Makine Mühendisleri Odası, 2015, Bülten, Sayı 200)

Türkiye’nin zorunlu enerji ithalatı işlem görmüş yakıt ve yağlar ile petrol ve doğalgaz ithalatıyla ölçülür ve her ne kadar bu oran, 2014 yüzde 1,2 azalmışsa da, bu durumun hem petrol fiyatlarının düşüşüyle bağlantılı olması hem de aynı sene üretimde azalan büyümeyle birlikte olması olumlu bir tablo olarak algılanmamıştır. (Türkiye İthalatçılar Meclisi, 2015, Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu)

2007-2008 krizinin bu bölümde konuşacağımız bir diğer etkisi ise, devlet müdahaleci politikaları tekrar gündeme getirmesi ve hatta bazı ülkelerde uygulamaya sokulmasıdır. (Filho ve Fonseca, 2014:1) Bu durum iktisadi istikrarda, özellikle üretim çerçevesinden bakıldığında, daha bağımsız ve hareket özgürlüğü olan devlet yapılarının yanı sıra Doğu Asya için, Kalkınmacı devletlerin, öneminin tekrar sorgulanmasına yol açmıştır. Türkiye ile gerek tarihi gerekse ekonomik bakımdan yakın aşamalardan geçmiş ve hatta bazen daha kötü şartlara sahip olmuş ülkelere biri olarak Güney Kore, Kalkınmacı devlet anlayışıyla kendi potansiyelinin tamamını kullanarak büyüme göstermiş olup şu an Türkiye’nin kişi başına düşen milli gelir oranının neredeyse 3 katına sahiptir. Bu büyümenin ardında sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesi büyük önem taşımaktadır. Kore hem eğitim hem de bilim ve teknoloji kurumlarına verdiği önemle ve devlet desteğiyle hızlıca gelişmiş, şu an dünya çapında üretimler yapan bir ülke haline gelmiştir.

Sanayi gelişimdeki geride kalmışlığa dair göze çarpan ve aynı zamanda cari açığa büyümeye yol açan bir başka unsur ise ara mal ithalatıdır. Ara mal ithalatı ülkemizde oldukça yüksek seviyelerde ve bu üretimin maliyetini arttırmaktadır. Bu durum ise ancak temel eğitim reformlarıyla ve Ar-Ge yatırımlarıyla mümkün olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, ilk olarak bahsedilen düşünce okullarının ortaya çıktığı dönemin sorunlarıyla bağdaştığı gösterilmek istenmiştir. İktisadın doğuşunun ve gelişiminin toplumun ihtiyaçlarıyla örtüştüğü gerek milattan önce tarımdan türeyen politikalarla gerekse uluslararası ticaretin hacmiyle ilintilendirilmiş kronolojik bir anlam bütünlüğü izlenmiştir.

İktisadi düşünceye uzun sürelerce hâkim olan ve ana akım olarak adlandırılan Klasik Keynesyen ve Parasalcı görüşlerin varlığı ve bunların bazılarının teorileri dışında kalan şoklar karşısında ne kadar güçsüz kaldığı görülmüştür. Bu düşünceler dışında kalan heteredoks görüşlerden özellikle Post-Keynesyen görüş irdelenmeye çalışılmış bu düşünceyle sıkça anılan ve özellikle 2008 krizi sonrası tekrar gözden geçirilmiş Hyman Minsky ve finansal istikrarsızlık teorisi açıklanmıştır. Bu teorinin ana fikri spekülâtif karar alma sürecinden kapitalist ekonomide kaçmanın mümkün olmadığı olup kırılganlığın azaltılması için seçilen yollardan biri olarak üçüz açık hipotezi incelenmiştir.

Üçüz açık hipotezinin bir denklem grubu olduğu düşünüldüğünde bu denklemlerden, ya da açık ve fazlalardan, nasıl bir politika izleneceği açıklanmaya çalışılmış, Özetle Türkiye’nin cari dengeye ancak ve ancak tasarrufla ulaşabileceği, bunun ise devletin tasarrufu artırma yönünde izlediği politikalarla mümkün olabileceğinden bahsedilmiştir. Bunun sebebinin ise daha önce uygulanan özellikle bütçe politikalarının cari açığı

engellememesi ya da anlamlı bir farklılık yaratmaması olduğu düşünülmüş, bu sonuca bahsedilen üç denklemin değişkenlerinin sayısal verilerinin analiziyle varılmıştır.

Öncelikle Türkiye’de tasarruf oranının düşüklüğü büyük ölçüde yatırımların artmasından değil tasarrufların düşmesinden kaynaklanmaktadır. Ülkedeki tasarruf oranlarını etkileyen birçok sebep olabilir. Bunlar küresel olabileceği gibi, Türkiye gibi uç vakalarda (tasarruf oranının ülkelerin yüzde 76’sından daha düşük olması), bu durumun yerel sebepleri de olabileceği düşünülmelidir. Bu sebepler, işsizlik, gelir düzeyi, finansal marketlerin güvenilirliği, istikrar gibi ekonomik olabileceği gibi nüfus yapısı ve karakteri, kentleşme gibi sosyal de olabilir. Bu sebeplerin iyi analiz edilmesi tasarrufu artırıcı yönde politikalar hazırlanıp uygulanırken oldukça önem taşımaktadır.

Tasarruf bir bireyin, gelirin bir kısmını daha sonra tüketmek üzere saklaması olarak tanımlanabilir. O halde bunun için bireylerin eline geçen paralarında bir arttırma yapması beklenir. Yukarıda bahsedilen iki perspektiften ilkinde dair, Türkiye, gelir düzeyi artmasına rağmen tasarruf oranı artmayan hatta düşen bir ülkedir. Bu durum kişi başına düşen milli gelirin bize açıklayıcı bir hikâye anlatmadığı, aksine totalde tasarrufların artmamasının artan gelir dengesizliği ve nüfusun çoğunluğunun borçlanarak hayatını idame ettirmesi ile ilgili olabileceğini düşündürmektedir.

Bir bireyin parasını tasarruf etmesinin tek yolu parasının değer kaybetmeyeceğinden emin olmasıdır. Bu durum reel faizlerle ölçülür yani paranın faize konulduğunda kazanacağı nominal faizden enflasyon etkisinin arındırılmış halidir. Türkiye’de var olan enflasyon fazlalığı ve buna bağlı olarak yeterli derecede yüksek olmayan reel faiz, bireylerin elinde arttırdığı bir miktar geliri olsa dahi bunu tasarruf edeceği garantisini vermemektedir.

İkinci perspektiften bakıldığında ise tasarrufun özellikle çalışan nüfus tarafından yapıldığı bilinmektedir. Bu durum çalışma çağı nüfus oranı yüzde 68 olan Türkiye için bir avantaj olarak görülebilmektedir. Ancak bu avantajı tamamiyle kullanılabilmesi için istihdam oranlarının da önemi büyüktür. Bunun dışında ülkemizde tasarruf yaş ortalamasının artması ve genç nüfusun bu eğilimin azalması müdahale edilmesi gereken bir konu olarak algılanmalı, kentsel ve kırsal tasarruf oranındaki değişim bu duruma paralel olarak uygulanacak politikaların gerekliliğini işaret etmektedir.

Tasarruf dışında ülkedeki cari açığın bir diğer değişkeni olarak enerjide dışa bağımlılık gösterilmiş bununla ilgili matematiksel verileri yer verilmiştir. Bunun dışında bu gibi olumsuz özelliklerin kalkınmacı devlet anlayışıyla ortadan kalkabileceğine ve Türkiye’nin kendisine kalkınmacı devlet anlayışını temelinde politikalar üretmesi gerektiği vurgulanmış, bu durum ise bazı ülkeler ile ülke gruplarının ekonomik yapılarıyla ilgili şekil ve grafiklerden çıkan sonuçla desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

AIGINGER, K. (2010). The Great Recession vs. the Great Depression: Stylized facts on siblings that were given different foster parents. *Economics: The Open-Access, Open-Assessment E-Journal*, vol:4.

ALMUNIA, M., BENETRIX, A., EICHENGREEN, B., O’ROURKE, K. H., ve RUA, G. (2010). “From great depression to great credit crisis: similarities, differences and lessons”. *Economic policy*, 25(62), 219-265.

BAKIRTAŞ, İ. ve TEKİNŞEN, A. (2004) Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (12), 83-100.

- BELLOFIORE, R., ve VERTOVA, G. (Eds.). (2014). *The Great Recession and the contradictions of contemporary capitalism*. Edward Elgar Publishing. Cheltenham.
- BEN BERNANKE. (2000). *Essays on the great depression*. Princeton University Press, Princeton.
- BROADBERRY, S., ve O'ROURKE, K. H. (2010). *The Cambridge Economic History of Modern Europe: Volume 2, 1870 to the Present*. Cambridge University Press. New York.
- BRUE, S, ve GRANT, R. (2012). *The evolution of economic thought*. Cengage Learning.
- COLANDER, D., HOLT, R., ve ROSSER Jr, B. (2004). The changing face of mainstream economics. *Review of Political Economy*, 16(4), 485-499.
- COURTEMANCHE, E. (2011). *The 'Invisible Hand' and British Fiction*. Palgrave Macmillan, New York.
- ÇOBAN, H., ve BALIKÇIOĞLU, E. (2016). Triple Deficit or Twin Divergence: A Dynamic Panel Analysis. *AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- EIGNER, P., ve UMLAUFT, T. S. (2014) *Mta-Elte Crises History*, Research Group.
- EKELUND Jr, R. B., ve HÉBERT, R. F. (2013). *A history of economic theory and method*. Waveland Press.
- FERRARI FILHO, F., ve FONSECA, P. C. D. (2015). Which developmentalism? A Keynesian–Institutionalist proposal. *Review of Keynesian Economics*, (1), 90-107.
- FINDLAY, R., ve O'ROURKE, K. H. (2003). Commodity market integration, 1500-2000. In *Globalization in historical perspective* (pp. 13-64). University of Chicago Press.
- GEÇİT, B. (2014). The Limits of Property Rights in John Locke: An Evaluation Based on Natural Law. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 4(1), 91-113.
- HAGEN, M. J. (2012, December). *St Thomas Aquinas: Economics of the just society*. In *Austrian Student Scholars Conference*, Grove City College, Grove City, PA.
- HARVEY, D (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press.
- HELBLING, T. (2009). How similar is the current crisis to the Great Depression?. *VoxEU.org*, 29.
- HUNT, E. K. (2002). *Property and prophets: The evolution of economic institutions and ideologies*. ME Sharpe.
- KING, J. E. (2013). A Brief Introduction to Post Keynesian Macroeconomics. *Wirtschaft und Gesellschaft-WuG*, 39(4), 485-508.
- LAVOIE, M. (2011). *History and methods of post-Keynesian economics. A modern Guide to Keynesian macroeconomics and economic policies*, Edward Elgar. Cheltenham, UK. Northampton, MA, USA, 1-33.
- MINSKY, H. P. (1976). *John Maynard Keynes*. Springer.
- MINSKY, H. P., ve KAUFMAN, H. (2008). *Stabilizing an unstable economy (Vol. 1)*. New York: McGraw-Hill.
- PALLEY, T. I. (2005). *From Keynesianism to neoliberalism: Shifting paradigms in economics. Neoliberalism: A critical reader*, Pluto Press.

PALLEY, T. I. (2012). From financial crisis to stagnation: the destruction of shared prosperity and the role of economics. Cambridge University Press.

PARENTEAU, R. (2010). On Fiscal Correctness and Animal Sacrifices, Leading the PIIGS to Slaughter, Part1, <http://www.nakedcapitalism.com/2010/03/parenteau-on-fiscal-correctness-and-animal-sacrifices-leading-the-piigs-to-slaughter-part-1.html>, (17.11.2016)

SEN, A., SENTÜRK, M., SANCAR, C., ve AKBAS, Y. E. (2014). Empirical Findings on Triplet Deficits Hypothesis: The Case of Turkey”. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 35(1), 81.

SWEDBERG, R. (2011). The Household Economy: A Complement or Alternative to the Market Economy?, CSES, Working Paper Series, https://www.economyandsociety.org/wp-content/uploads/2013/08/wp58_Swedberg_HouseholdEconomics.pdf, (15.11.2016).

ŞEN, A., ve ALTAY, H. (2009). Finansal İstikrarsızlık Hipotezi Bağlamında Global Finansal Kriz. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1).163-179.

ŞEN, H., ve KAYA, A. (2014). Is fiscal policy really sustainable in Turkey? A reexamination. *International Journal of Sustainable Economy*, 7(1), 1-29.

ŞEN, H. Ve KAYA, A (2016). Are the twin or triple deficits hypotheses applicable to post-communistcountries?,BOFIT,www.suomenpankki.fi/bofit_en/tutkimus/tutkimusjulkaisut/dp/2016/dp0316.pdf,(15.12.2016).

SIMPSON, Brian P.(2010). Keynes’s Theory of Depression: A Critique, <http://econfaculty.gmu.edu/pboettke/workshop/Spring2010/Simpson.pdf>, (05.12.2016)

SKIDELSKY, R. (2010). Keynes: the return of the master. PublicAffairs. New York.

STAMATE, A. (2011). A Short History of the Just Price Controversy in the XII-th and XIII-th Centuries. *Romanian Economic Journal*, 14(39), 257-270.

TÜRKİYE İTHALATÇILAR MECLİSİ, 2015, Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Şubat 2015 Sayı 200.

TÜLÜMCE, S. Y. (2013). Türkiye’de üçüz açığın ampirik analizi (1984-2010). *Maliye Dergisi*, 165, 97-114.

VAGGI, G., ve GROENEWEGEN, P. (2016). A concise history of economic thought: From mercantilism to monetarism. Springer.

VINER, J. (1960). The intellectual history of laissez faire. *The Journal of Law Economics*, 3, 45-69.